

QUÆSTIO PRIMA.

DE PERCEPTIONIBUS.

196. OBS. Nihil aliud est *Perceptio*, nisi aut *idea*, aut *sensatio*, aut *sensus* aliquis ab utraque distinctus: ut modo observabamus. (194)

I. In eò consistit *danda Perceptionibus rectitudo*, ut plus minusve habeant extensionis aut restrictionis. Rem dignoscendam aut manifestandam nimis confundit perceptio nimis generalis: rem eandem non exhibet totam perceptio nimis restricta. Justum assumere medium, inter nimiam extensionem & nimiam restrictionem perceptionis, docet *Dialectica*.

Inde intelliges eas solas *Dialecticæ regulis* patere *Perceptiones*, quæ consistunt in ideis, aut quas comitantur *ideæ* (113 & 143). Majorem enim aut minorem extensionem dare iis perceptionibus quæ consistunt in mera sensatione aut in mero sensu, non penes est *Dialecticam*: ut propria constat nobis experientia.

II. Inter *Ideas* rerum repræsentativas, aliæ plus *Comprehensionis* habent, aliæ plus *Extensionis*. Plus comprehensionis habent illæ *ideæ*, quæ plura in se attributa continent: plus extensionis illæ habent, quæ ad plura objecta referuntur, aut quæ possunt de pluribus objectis prædicari. Verbi gratia, ex quinque ideis objectivis, quas hîc in quadam gradatione metaphysica positas & ordinatas vides:

Plus comprehensionis inest *ideæ* *Hominis*, quàm *ideæ* *animalis*; *ideæ* *Animalis*, quàm *ideæ* *viventis*; *ideæ* *Viventis*, quàm *ideæ* *substantiæ*; *ideæ* *Substantiæ*, quàm *ideæ* *Entis*: quia quidquid attributorum continetur in *idea* superiore & magis generali, illud continetur etiam in *idea* inferiore & magis restricta.

Ens:
Substantia:
Vivens:
Animal:
Homo:

Contrà, minus extensionis inest *ideæ* *Hominis*, quàm *ideæ* *animalis*; *ideæ* *Animalis*, quàm *ideæ* *viventis*; *ideæ* *Viventis*, quàm *ideæ* *substantiæ*; *ideæ* *Substantiæ*, quàm *ideæ* *Entis*: quia terminus quilibet superior & universalior potest affirmari de termino inferiore & minus universaliori; dum inferior de superiore non potest affirmari. Dicitur enim potest, homo est animal, est vivens, est substantia, est ens: licet dici non possit, ens est substantia, est vivens, est animal, est homo.

III. Objecta *idearum*, à *Dialecticis* vocantur *Termini*: quia *ideæ* terminant.

Terminus omnium patentissimus & universalissimus est *terminus Entis*: qui convenit omni rei existenti aut possibili, *substantiæ* & *modificationi*.

Terminus Substantiæ, est patentior & universalior quàm *terminus Viventis*: quia prior convenit innumeris substantiis nullam vitam habentibus.

Terminus Viventis, est patentior & universalior quàm *terminus Animalis*: quia prior convenit innumeris plantis, in quibus vitalis observatur natura, & in quibus animalis nullus deprehenditur Sensus.

Terminus Animalis, est patentior & universalior quàm *terminus Hominis*: quia prior convenit brutis simul & hominibus; dum posterior solis hominibus convenit.

IV. Inter *Perceptiones*, aliæ vocantur *Termini primæ intentionis*; aliæ nuncupantur *Termini secundæ intentionis*.

Terminus primæ intentionis, est ipsamet res quæ percipitur, considerata juxta naturam suam, & juxta primum mentis nostræ intuitum. Verbi gratia, Homo, quatenus est animal rationale, est *terminus primæ intentionis*.

Terminus secundæ intentionis, est res quæ percipitur, considerata, non juxta suam naturam, sed juxta functionem aliquam ipsi extrinsecam, quam illi dant nostræ *ideæ*. Verbi gratia, Homo, quatenus est vox latina, quatenus est nomen tertiæ declinationis, quatenus est subjectum alicujus propositionis, quatenus est medius terminus alicujus syllogismi, est *terminus secundæ intentionis*.

V. A recta rerum definitione & divisione, cum summo perè pendeant omnes Scientiæ: decuit & oportuit primis Dialecticæ institutionibus, & regulis objectum esse Definitionem & Divisionem. Ad utramque hanc Intellectus humani functionem spectat, quidquid præcipiendum habet Dialectica circa Perceptiones.

ARTICULUS PRIOR.

DE DEFINITIONE.

197. OBS. Quidquid potest defini, vel est aliqua res, vel est vox quædam rem aliquam significans. Unde, duplex est definitio: alia nominis, alia rei.

I. *Definitio Nominis*, est accurata determinatio & clara explicatio significationis quæ attribuitur alicui voci aut nomini. Summæ utilitatis aut necessitatis est hæc definitionis species, in quæstionibus ad Mores aut ad Religionem pertinentibus: ubi vox eadem, idem nomen, in sensus penitus diversos interdum accipitur à diversis Nationibus aut à diversis ejusdem nationis Societatibus.

II. *Definitio Rei*, est idea aliqua aut aliqua idearum series, qua exprimitur & dilucidatur, qua menti clariùs repræsentatur & manifestatur, rei alicujus natura: seu est oratio Rei definiendæ naturam ita exprimens & explicans; ut inde ab omni alia re penitus discriminetur, & in se ipsa possibili omni lumine irradietur, illa Rei definitæ natura.

III. Utrique huic Definitioni, tum nominis, tum rei, essentielle est ut simul & clara & brevis sit.

Si Definitio non fuerit clara & ipso clarior Definito; ab essentiali sua destinatione deficit: vana est & inepta.

Si Definitio non fuerit brevis; nec facilè percipitur, nec facilè retinetur: ab eadem essentiali sua destinatione deficit. Erit autem realiter brevis definitio, quamvis multiplicibus & ideis & verbis expressa; si nihil in ipsa sit redundans & superfluum: juxta poeticum simul & philo-

sophicum istud Adagium; non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis.

De ipsa Rei definitione præcipuè agitur in sequentibus quatuor Dialecticæ regulis, quas breviter & explicare & domonstrare aggredimur.

DEFINITIONIS REGULÆ.

198. REGULA I. *Convenire debet Definitio, & omni & soli Rei definiendæ.*

DEMONSTRATIO. Cum essentielle sit Definitioni, ut per ipsam meliùs & perfectiùs cognoscatur res definienda. (197)

I. Si Definitio non conveniat omni rei definiendæ; rem malè notam faciet, ipsam detruendo: quippe quæ non exhibebit in re, aliquid quod est vera pars rei.

II. Si Definitio non conveniat soli rei definiendæ; rem malè notam iterum faciet, ipsam fabulosè componendo: quippe quæ exhibebit in re, aliquid quod nullatenus est rei. Ergo & omni & soli rei definiendæ convenire oportet Definitionem. Q. E. D.

199. REG. II. *Debet Definitio esse convertibilis cum Definito: ita ut in ipsa subjectum possit fieri attributum.*

DEM. Ex eo quòd Definitio conveniat & omni & soli Definito, sequitur Definitionem esse convertibilem cum Definito; id est, sequitur definitionem posse fieri subjectum propositionis, & Definitum fieri posse ejusdem propositionis attributum: ut cuilibet attendenti res per seipsam patebit.

Sic convertuntur istæ definitiones (Homo est animal rationale, Deus est Ens infinitè perfectum, Triangulus est figura constans tribus angulis & lateribus). Dicitur enim, animal rationale est Homo; Ens infinitum est Deus; figura constans tribus angulis & lateribus est Triangulus.

In his definitionibus rectis, objectum prioris ideæ, & objectum ideæ posterioris, sunt unum & idem objectum, modò clariùs modò confusiùs exhibitum. Unum autem & idem objectum potest de seipso affirmari: sive sit objectum, sive sit attributum propositionis. Q. E. D.

200. REG. III. *Debet Definitio Rem definiendam exprimere, tum per communes, tum per specificas ipsius proprietates: ita ut constet genere proximo & differentia ultima.*

DEM. I. Cum Res definienda constet, & proprietatibus quæ sunt ipsi communes cum aliis multis rebus, & proprietatibus quæ sunt ipsi soli propriæ: ut rem totam & solam exhibeat definitio, oportet ab ipsa exhiberi utrasque illas proprietates.

II. Cum in ideis minùs generalibus includatur id omne quod includunt ideæ generaliores (196): ad exprimendas rei definiendæ proprietates, assumi debet idea generalis quæ rem non confundat cum aliis rebus, nisi quantum necesse est ipsam confundi, quæque ita erit *Genus proximum*; & ad exprimendas proprietates ejusdem rei specificas, assumi debet idea differentialis quæ rem discriminet ab aliis rebus, quantum discriminari potest, quæque ita erit *Differentia ultima*.

III. Per genus proximum & per differentiam ultimam exhibebitur res definienda, secundum id omne quod ipsa est, & quantum potest ipsa exhiberi. Ergo inde exurget definitio, quæ omnem suam destinationem adimpleat, quæque proinde recta sit & legitima. Q. E. D.

201. REG. IV. *Debet Definitio Rem definiendam exprimere per proprietates rei positivas; & negativas ejus proprietates in medium non proferre, nisi quatenus necessariæ illæ forent ad manifestandam & specificandam rei ipsius naturam.*

DEM. I. In eo consistit Definitionis destinatio & natura, ut rem definiendam menti exhibeat & manifestet. Ut

autem finem hunc suum assequatur Definitio; necesse est ab ipsa exhiberi & manifestari proprietates rei positivas, quibus constituitur ipsamet rei natura: quæ natura nullatenus exhiberetur & manifestaretur, si solæ rei proprietates negativæ in medium proferrentur. Dicere enim quid res non sit, non est explicare & manifestare quid sit res. Hinc illegitimæ & ineptæ forent istæ definitiones: Creaturæ non sunt Deus; Brutum non est animal rationale; Triangulus non est circulus, non est ellipsis, non est parabola.

II. Non tamen illegitima erit Definitio, si quando rem definiat, tum per proprietates positivas, tum per proprietates negativas: ut aliquando res definiri debet; scilicet, cum ultima Rei definiendæ differentia consistit in aliquo negativo, per quod limitantur & specificantur positivæ ipsius proprietates. Sic recta & legitima est hæc definitio, *Brutum est animal irrationale*: quia, licet explicet naturam Bruti per negationem rationalitatis, quæ negatio constituit & specificat negativè bruti essentiam; explicat etiam eandem bruti naturam per aliquid positivum, nempe, per animalitatem, seu per facultatem sentiendi, in qua consistit positivè bruti essentia. Q. E. D.

202. ADN. I. *Definitio Rei, alia est physica, alia verò metaphysica.*

I. *Definitio Rei physica* est ea quæ fit per expressionem & enumerationem partium physicarum & essentialium quibus componitur res definienda: si res illa physicis componatur partibus.

Verbi gratia, si dicas *Homo constat corpore organico & anima spiritali*; dabis physicam hominis definitionem: quia exprimit & exhibet hæc definitio, partes physicas quibus essentialiter constituitur homo.

II. *Definitio Rei metaphysica* est ea quæ fit per expressionem & enumerationem proprietatum rei essentialium, sub ideis genericis & differentialibus spectatarum.

Verbi gratia, ex eo quod experientia & observatione tibi constet, Homini naturale esse, ut experiatur sensa-

tionem, per quas confunditur cum brutis; & eliciat ratiocinia, per quæ à brutis secernitur: si hominem definias *animal rationale*, seu principium sentiendi & ratiocinandi capax, metaphysicam hominis definitionem dabis.

Utraque hæc Definitionis species, scilicet definitio rei physica & definitio rei metaphysica, est definitio essentialis: quia ejus objectum est ipsamet rei definiendæ essentia, sub diverso respectu spectata (43).

203. ADN. II. *Descriptio* est uberior quædam explicatio, qua Rei describendæ exhibetur & manifestatur natura, tum per varia principia quibus constituitur, tum per varias causas à quibus producitur, tum per varios usus ad quos adhibetur, tum per varia figuræ & coloris & magnitudinis signa quibus dignoscitur & distinguitur.

Ita solemus ea describere, quorum naturam intrinsicam & attributa essentialia non bene dignoscimus. Definitioni Rei affinis est descriptio; iisdemque subjacet utraque legibus & regulis, quantum patitur diversa utriusque natura.

ARTICULUS POSTERIOR.

DE DIVISIONE.

204. OBS. *Divisio Rei* est distributio Totius alicujus in suas partes. Divisionis objectum est Totum, tum physicum, tum metaphysicum, tum logicum (16).

I. Dividitur *Totum physicum*: cum distribuitur illud, vel in suas partes essentielles, vel in suas partes integrantes, vel in suas partes constituentes, vel in suas partes morales; & sic de aliis.

II. Dividitur *Totum metaphysicum*: cum distribuitur illud in suas proprietates essentielles; verbi gratia, cum dividitur homo in principium sentiendi & in principium ratiocinandi.

III. Dividitur *Totum logicum*: cum distribuitur genus in suas species, species in sua individua; verbi gratia, cum

dividitur. Ens in substantiam & in modificationem; Substantia, in materialem, in Spiritualem, in intermediam; Substantia vivens, in sensitivam & in insensitivam; Animal, in rationale & in irrationale; Homo, in Petrum & Paulum & Jacobum, & sic de aliis.

205. ADN. Quàm utile sit in omnibus Scientiis, ea dividere circa quæ versantur nostræ cognitiones, nemo est qui non videat. Nimia rerum multitudini simul amplectendæ & observandæ imparem sese experitur humana mens: cujus totam attentionem & sagacitatem plerumque exigit unica objecti species.

Unde ut perfecta habeatur cognitio alicujus objecti, quod pluribus constat partibus; dividi debet illud objectum in suas partes, quæ deinde sigillatim observentur & inspiciantur; tota mentis attentione & sagacitate in quamlibet separatim partem penitiùs intuendam & dignoscendam sese successivè ferente.

In tradendis circa Rerum divisionem regulis: Res quæ dividitur, vocatur *Totum dividendum*; partes in quas res illa dividitur, vocantur *Membra dividenda*, vel membra divisionis.

DIVISIONIS REGULÆ.

206. REGULA I. *Membra dividenda, simul sumpta Totum dividendum præcisè adæquent; ita ut nec ab illo deficient, nec illud excedant.*

DEMONSTRATIO. Totum dividendum non differt ab omnibus suis partibus simul sumptis, quæ sunt ipsamet membra dividenda: ergo, cum totum dividendum, nec majus, nec minus possit esse seipso; ipsum præcisè adæquare debent membra divisionis simul sumpta.

I. Si membra dividenda simul sumpta deficient à Toto: pars aliqua Totius omittitur in divisione. Tunc autem malè cognoscitur Totum: cum non cognoscatur aliquod quod est ipsius.

II. Si membra dividendi simul sumpta excedant Totum: assignatur & attribuitur illi aliquod constitutum quo caret. Tunc autem malè cognoscitur Totum: cum in eo cognoscatur, quod non est in ipso. Q. E. D.

207. ADN. Peccari potest contra primam hanc divisionis Regulam, vel defectu, vel excessu.

Priori modo peccabitur, si dividatur Substantia in materialem & spiritualem: omittetur enim ea substantia quæ Brutorum animam constituit.

Posteriori modo peccabitur, si dividantur antiquæ Romæ Cives, in Senatores, in Equites, in Plebeios, & in Servos. Servi enim nullatenus erant pars Totius illius politici, quod Civium Romanorum nomine designabatur.

208. REG. II. *Membra dividendi non sese mutuo includant: ita ut unum possit affirmari de alio.*

DEM. Ammandum est à Divisione, quidquid in ipsam aut errorem aut obscuritatem induceret: ergo à Divisione amandanda sunt membra sese invicem includentia.

I. Membra quæ sese mutuo includunt, non sunt plures Totius dividendi partes, sed una & eadem pars: ergo malè & falsò distinguuntur, quasi diversæ forent ipsius partes.

II. Ad sermonis claritatem pertinet, non onerare mentem superflua verborum & idearum copia, quæ rem eandem exprimant, quæ in eandem ideam recidunt: quidquid enim superfluum est & redundans in sermone, obscuritatem rebus affundit, confusionem & perturbationem inducit in ideas, mentem à legitimo suarum speculationum objecto avertit & abstrahit. Ergo malè & ineptè admittentur in Divisione, membra sese mutuo includentia: quibus hoc alterum est vitium, ut sint superflua, ut sint proinde nativæ rerum & idearum claritati contraria.

Contra secundam hanc Divisionis regulam peccatur; si divideretur *Animal*, in animal rationale, in animal

irrationale, & in substantiam viventem: quia tertium illud membrum tum in primo, tum in secundo includitur. Q. E. D. (196).

109. REG. III. *Membra dividendi, quantum fieri potest, sint inter se contrariè opposita.*

DEM. I. Si nulla prorsus esset inter membra dividendi oppositio; nullum menti foret motivum cur illa divideret, cur illa sibi invicem quodam modo opponeret: ergo membrorum dividendi oportet inesse aliquam inter se oppositio- nem, realem aut apparentem.

II. Divisio in membra contradictoriè opposita dat cognitionem nimis vagam & nimis indeterminatam illarum partium, quæ sub negativa contradictionis parte continentur: ergo, ut sua servetur Divisioni claritas, oportet membrorum dividendi oppositionem esse positivam; ac proinde contrariam, non verò contradictoriam.

Verbi gratia, si divideretur Germanicorum Populorum Religio in Catholicam & non Catholicam, divisio fieret in membra contradictoriè opposita: at ibi vides confusam admodum dari cognitionem earum Religionum, quæ dicuntur non Catholicæ. Quam melius cognoscetur illa Germanicorum Populorum Religio; si in partes contrariè oppositas dividatur, nimirum, in Catholicam, in Calvinianam, in Lutheranam, & sic de aliis: tunc enim propria sua luce irradiabitur quodlibet Divisionis membrum. Q. E. D.

QUÆSTIO SECUNDA.

DE PROPOSITIONIBUS.

De natura, de oppositione, de divisione Propositionum, triplici paragrapho, disseret secunda hæc quæstio.
Tom. I.